

ІСТОРИЧНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІСТ АЛЖИРУ-ЦЕНТРІВ ІСЛАМСЬКОГО БУДІВНИЦТВА

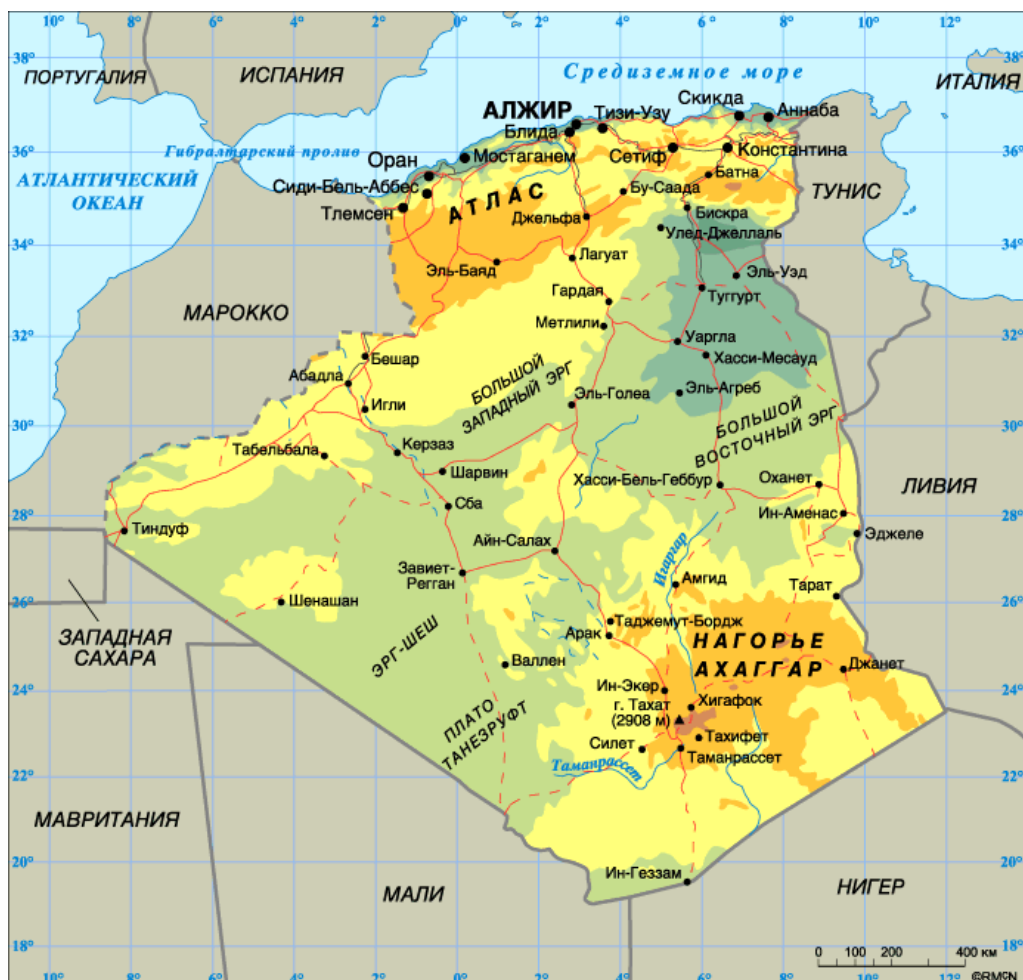

Рис. 1. Сучасна карта Алжиру

Спадщина ісламського будівництва Алжиру і досі залишається недостатньо відомою поза межами ісламського світу, хоча багато об'єктів внесено до Списку спадщини ЮНЕСКО. Мечеті Алжиру відрізняються специфічними особливостями, які відрізняють їх від мечетей інших ісламських країн – насамперед тому, що зводились вони за принципами історичних фортифікацій, які переважно зосереджувались на заході, півночі і сході країни (рис.1).

Починаючи з часів принесення ісламу на територію Північної Африки, мечеті були основними центрами суспільного життя країни і відгравали головну роль в міському середовищі. Саме тому під час французької колонізації основну увагу було звернуто на зруйнування великої кількості історичних мечетей і насадження європейської культури

та католицьких традицій (певна кількість мечетей була перебудована під католицькі церкви).

Як свідчить досвід утворення історичних міст-центрів ісламського будівництва на території Алжиру, в їх основі була Касба – місто-фортеця, оточена оборонними стінами. Територія Касби чітко простежується, наприклад, в таких містах, як Алжир, Тлемсен (де зосереджена більшість історичних мечетей магрибського типу), за принципом фортець зведені міста хариджитів в долині р. Мзаб. Така специфіка пов'язана з тим, що зводились ці міста правителями військових берберських династій, на основних шляхах, і крім релігійного значення, мали і стратегічне значення. Так, при потребі мечеті могли виконувати оборонну функцію, що особливо розроблено в мечетях хариджитів з розгалуженою мережею підземних ходів і сховищ.

Існувало кілька розповсюджених варіантів розташування мечетей в міському середовищі – біля ринкової площі найчастіше розташовувалась головна мечеть міста – Джамаа Ель Кебір, яка була в кожному місті незалежно від його розміру і кількості жителів, однак головний вхід до мечеті міг бути з бокової вузької вулиці, квартальні мечеті меншого розміру знаходились в щільній житловій забудові, іноді навіть не з виходом на вулицю, а в глибині кварталу, і перед ними не було передбачено вільного простору. Окремі типи мечетей – це безпосередньо мечеть в фортеці (прикладом є мечеті Ель Мешуар і Ель Мансура) та мечеть при усипальні святого, яка знаходилась поза межами міста і виступала місцем паломництва.

Попри розмаїття етнічних груп на території Алжиру, історично сформувалось кілька регіонів з виразними ознаками ісламської архітектури: на заході сформувався регіон з виразниками місцевих магрибських архітектурно-будівельних традицій, в центрі країни, в долині р. Мзаб – регіон зосередження ортодоксальних архітектурно-будівельних традицій хариджитів, на півночі і сході країни – території з одночасним нашаруванням багатьох культур, де магрибські традиції внаслідок численних змін правителів і привнесення культур інших країн не такі відчутні і поєднуються з арабськими, романськими, візантійськими, османськими.

Все це свідчить про неоднорідність і строкатість ісламської архітектурної спадщини Алжиру.

На основі аналізу розвитку міст Алжиру можна простежити, як поступово на середньовічне ядро Касби накладалася регулярна система розпланування, починаючи з часів французької колонізації, до території міста прилучались околиці і прилеглі сільськогосподарські території.

За іншим принципом розвивались міста хариджитів в долині р. Мзаб (рис.2,3), які виявились найбільш консервативними до містобудівних перетворень і нововведень. На прикладі формування міського простору найбільшого з міст пентаполісу – м. Гардаїя – можна простежити

Рис.2. Війлайєт Гардаїя на карті Алжиру. Матеріал надано Резга Куїдер

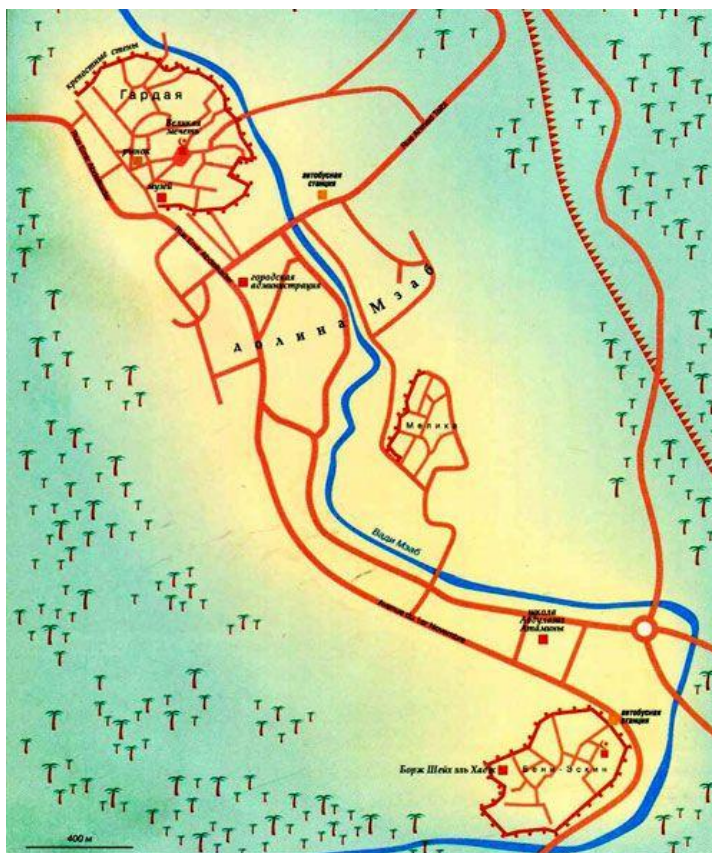

Рис.3. Міста хариджитів в долині р. Мзаб. Матеріал надано Резга Куїдером.

етапність розбудови міста: спочатку на найвищій точці пагорбу збудовано в кілька етапів мечеть з мінаретом, який домінує над містом, по спіралі сформувались прилеглі до мечеті житлові картали вчених-богословів, вниз по схилу так само по спіралі розвивалась звичайна типова житлова забудова, в нижній частині сформувалась периметрально оточена забудовою ринкова площа, а сама територія міста була огорожена масивними фортечними стінами з кількома воротами, навколо яких знаходяться великі фінікові плантації - основне джерело прибутку місцевих жителів.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що регіональна політика в Алжирі повинна враховувати етно-культурні особливості регіону з домінуванням магрибських традицій (захід), більш розвинених і урбанізованих територій узбережжя Адріатики і сходу країни і суто консервативних територій концентрованого проживання хариджитів.

Міста хариджитів мають такий самий вигляд, що і багато століть тому, це найбільш ортодоксальні мусульмани, які відкидають європейські нововведення і будують за старими традиціями. Їх мечеті є підкреслено простими і взагалі позбавленими декору, оскільки на їх думку, декор протирічить Корану і підлягає *хараму* – забороні. Жінки у хариджитів позбавлені прав, вони навіть не відвідують мечеті, моляться вдома і майже не виходять на вулицю, а якщо виходять, то повинні відкривати тільки одне око.

Натомість в містах інших регіонів активно впроваджуються нові архітектурно-будівельні традиції, що видно по нових мечетях м. Алжир, Оран, Константина та ряду інших. Незважаючи на помітні урбаністичні тенденції в містах на узбережжі Адріатики та на сході країни, мечеть залишається головним ідеологічним центром міського життя. Державна політика країни спрямована на активізацію нового ісламського будівництва і популяризацію історичної ісламської спадщини Алжиру поза межами країни.

Список використаних джерел:

1. Bourouiba Rachid, « L'art religieux musulman en Algérie » ,S.N.E.D,Alger,2eme Édition;1981,p 37 ,p 47,51,89,99,102,104 ,113,114,124,125,126,129,p 171 ,172,176,187,p 201,p 293,p 212,p 250,p 283,287,313,319
2. Bourouiba Rachid, « Apports de l'Algérie a l'architecture religieuse Arabo-islamique »,Office des publications universitaires ,Alger ,1986.,p 335.
3. Bourouiba Rachid, « Abd Al Mu'min flambeau des Almohades »,S.N.E.D,Alger,2 éme Édition,1982. P 86,100,102 et 106 p.
4. Golvin L. La mosquee, ses origines, sa morfologie, ses divers fonctions. Son role dans la vie musulmane / Golvin L. – Paris, 1959. – Pp.1-30.

*Козюра Ігор Валерійович, доктор наук з державного управління,
професор кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»*

МИКОЛА ГРЕБІНКА – БУДІВНИЧИЙ ПІВНІЧНОЇ ПАЛЬМІРИ (до 200-річчя від дня народження зодчого)

Маловідомим є той факт, що рід Гребінок уславив не лише відомий український письменник Євген Павлович Гребінка, а і його брат – міський архітектор Санкт-Петербургу Микола Павлович Гребінка (1819-1880 рр.).